

มจร สุรนารีสาร

MCU SURANAREE JOURNAL

MSJ

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2569) VOL.4 NO.1 (JANUARY - APRIL 2026)

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางไตรสิกขา

MODELS OF EDUCATIONAL INSTITUTION MANAGEMENT FOR EXCELLENCE
BASED ON THE TRI-SIKKHA APPROACH

พระครูศรีสุทธธาวุส (อิทธิพล ล้มเครือ) และ พระครูวุฒิชัยการโกศล
Phra Khrusrisutthawut Itthiphon and Phra Khru Wutthichai Karnkason

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์
Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University,
Srethammasokkarat Campus.

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

ISSN : 2985-1106 (Print) ISSN : 3088-1382 (Online)

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางไตรสิกขา

MODELS OF EDUCATIONAL INSTITUTION MANAGEMENT FOR EXCELLENCE BASED ON THE TRI-SIKKHA APPROACH

พระครูศรีสุทธธาวุธ (อิทธิพล ลิ้มเครือ)¹ และ พระครูวุฒิชัยการโกศล²
Phra Khrusrisutthawut (Itthiphon Limkhruae)¹ and Phra Khru Wutthichai Karnkoson²

(Received: August 3, 2025; Revised: April 27, 2026; Accepted: April 30, 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ โดยประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา มาเป็นกรอบแนวคิดเชิงจริยธรรมในการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน บทความได้นำเสนอการตีความแนวทางไตรสิกขาในเชิงบริหาร ได้แก่ “ศีล” อันเปรียบได้กับวัฒนธรรมองค์กรและจริยธรรมการบริหาร “สมาธิ” คือความมั่นคง แน่วแน่ และการบริหารด้วยสติ และ “ปัญญา” หมายถึงภาวะผู้นำที่สามารถใช้ข้อมูล วิเคราะห์สถานการณ์ และตัดสินใจอย่างรอบคอบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน ชุมชน และภาคีเครือข่าย

ผลจากการประยุกต์ใช้แนวคิดไตรสิกขาแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาสถานศึกษาควรดำเนินควบคู่ไปกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม การวางระบบบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ และการยกระดับการเรียนรู้ของผู้เรียนในทุกมิติ บทความสรุปว่า แนวทางการบริหารโดยใช้ไตรสิกขาเป็นฐาน นอกจากจะช่วยขับเคลื่อนโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศอย่างสมดุลทั้งด้านวิชาการและคุณธรรมแล้ว ยังสามารถต่อยอดสู่การจัดการศึกษาที่มีความยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ : ไตรสิกขา, แนวทางสู่ความเป็นเลิศ, รูปแบบการบริหาร

Abstract

This academic article aims to propose a framework for developing educational institutions towards excellence by applying the Buddhist concept of Tri-sikkha, which includes Sila (moral discipline), Samadhi (concentration), and Panna (wisdom), as ethical foundations for effective and sustainable school management. The study interprets these principles in an educational leadership context: Sila represents the cultivation of organizational culture and ethical governance; Samadhi reflects stable, mindful leadership and focused management; and Panna embodies insightful decision-

¹⁻² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคตรราช / Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Srethammasokkarat Campus.

Corresponding author, e-mail: phrakhrusrisutthawuth@gmail.com Tel. 093 354 9444

making based on data and contextual understanding. The approach emphasizes collaboration among administrators, teachers, students, communities, and networks to foster holistic development.

The findings suggest that integrating Tri-sikkha into school administration supports not only academic achievement but also the nurturing of moral values, strategic management, and comprehensive learning outcomes. This balanced approach leads schools towards sustainable excellence, preparing learners to thrive both intellectually and ethically in a changing world.

Keywords: Tri-sikkha (Threefold Training), Approaches to Excellence, Management Models

บทนำ

ในยุคปัจจุบัน การบริหารสถานศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายที่หลากหลายทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และความคาดหวังที่สูงขึ้นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ความเป็นเลิศทางการศึกษาไม่เพียงแต่หมายถึงผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็ง และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับนักเรียน ครู และบุคลากรภายในสถานศึกษา การบริหารจัดการสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องมีแนวคิดที่ครอบคลุมทั้งเชิงระบบและเชิงคุณค่า เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน บทความนี้จึงมุ่งเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศผ่านการประยุกต์ใช้แนวคิดไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา แนวทางดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยส่งเสริมวินัยและจริยธรรมในองค์กรเท่านั้น แต่ยังเน้นการบริหารอย่างมีสติและใช้ปัญญาในการตัดสินใจที่เหมาะสม เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ และคุณธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสถานศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

แนวคิดรูปแบบการบริหารสถานศึกษา

ภูมิภาควัจ ภูมิพงศ์ชรรและคณะ (2568: 54) ได้กล่าวว่า รูปแบบในการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นประกอบไปด้วย 5 ด้าน คือ 1) การกำหนดนโยบายโดยให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาในทุกระดับ 2) การพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการเรียนรู้ มีการออกแบบให้สอดคล้องกับแนวทางคิดเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งด้านความรู้ ทักษะการสอน และการใช้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง 4) การสร้างแหล่งเรียนรู้และโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา เพื่อเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลาย และ 5) การส่งเสริมความร่วมมือและเครือข่ายทางการศึกษา ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชนและสถาบันทางการศึกษาอื่นๆ เพื่ออาศัยความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน

เบญจนุช ชนะทองและคณะ (2567: 420) ได้กล่าวถึง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่เหมาะสมโดยมีรูปแบบการบริหารในด้านการกำหนดเป้าประสงค์คือ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับระบบปฏิบัติงานของผู้ได้บังคับบัญชา ตามแนวคิดโรงเรียนมาตรฐานสากลคือ การบริหารแบบเพื่อนร่วมงาน รูปแบบการบริหารแบบการเมืองและการทหาร การบริหารแบบอัติวิสัย และการบริหารแบบวัฒนธรรม โดยมีรูปแบบการบริหารคือ ผู้เรียนมีบทบาทส่วนร่วมในการสร้างความเท่าเทียม เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นพลเมืองที่ดี มีความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น

เกียรตินิยม คำจนาและคณะ (2566: 14) ได้กล่าวว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดของ POSDC ประกอบด้วย ต้องมีการวางแผนและกำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมาย วิสัยทัศน์ขององค์กร เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจนภายในสถานศึกษา มีการจัดองค์การให้กับบุคลากรอย่างเหมาะสมตามความสามารถ การบริหารโดยการกระจายอำนาจภายในสถานศึกษา การกำหนดคุณสมบัติและเลือกรับบุคลากรเข้าทำงานโดยยึดมั่นในพระรัตนตรัย ส่งเสริมให้บุคลากรภายในสถานศึกษามีอิสระในการปฏิบัติงาน สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานร่วมกันของบุคลากรในองค์กร กำหนดเกณฑ์การประเมินตนเองสำหรับบุคลากรในสถานศึกษา และควรสร้างความตระหนักในการมีวินัยในตนเองของบุคลากรในสถานศึกษา

พงษ์ศักดิ์ อินทร์สอนและคณะ (2566: 123) ได้กล่าวว่า สารสำคัญที่สามารถนำไปสู่แนวทางในการบริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 5 ตัวบ่งชี้ 1) ความเป็นเลิศทางด้านผู้บริหาร 2) ความเป็นเลิศของครู 3) ความเป็นเลิศของนักเรียน และ 4) ความเป็นเลิศของสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่าแต่ละตัวบ่งชี้ขึ้นนั้นจะมีความสอดคล้องกับองค์กรและมีความเกี่ยวเนื่องกับการบริหารทั้งสิ้น

ณัฐธาดารุณี ศรีเคน (2567: 739) ได้กล่าวว่า รูปแบบในการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 3 ด้านคือ 1) ด้านความรู้ ความรู้ความเข้าใจการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ 2) ด้านทักษะ สามารถปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตร่วมกับสิ่งแวดล้อม และป้องกันร่วมแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม 3) ด้านเจตคติ เกิดความตระหนักและมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดเป็นเครือข่ายในการสร้างความร่วมมือการทำงานร่วมกัน

กล่าวสรุปได้ว่า รูปแบบในการบริหารจัดการสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน แนวคิดการบริหารได้ขยายขอบเขตไปสู่การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียน ครู และองค์กรอย่างเป็นองค์รวม รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดนี้สามารถจำแนกได้ออกเป็นหลายมิติสำคัญ อันได้แก่ ด้านนโยบาย หลักสูตร บุคลากร แหล่งเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของเครือข่ายทางการศึกษา การบริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายที่สนับสนุนการจัดการศึกษาทุกระดับอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง พร้อมกันนี้ การพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีทางเลือกที่หลากหลายและสามารถพัฒนานตนเองได้อย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม นอกจากนี้ การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาจำเป็นต้องเน้นให้มีทักษะในการสอน การใช้เทคโนโลยี และการเป็นผู้นำการเรียนรู้ เพื่อสามารถขับเคลื่อนการศึกษาไปในทิศทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในด้านการบริหารจัดการ โครงสร้างพื้นฐานและแหล่งเรียนรู้ควรถูกพัฒนาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งในและนอกระบบ โดยอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน และสถาบันการศึกษาอื่น ๆ สู่การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่ยึดแนวคิดของ POSDC (Planning, Organizing, Staffing, Directing, Controlling) ยังมีความสำคัญ โดยเน้นการวางแผนที่มีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ชัดเจน การจัดองค์การที่เหมาะสมกับบทบาทของบุคลากร การกระจายอำนาจเพื่อเสริมสร้างความเป็นอิสระ และการกำหนดระบบการประเมินที่ส่งเสริมวินัยตนเองของบุคลากร ตลอดจนการจูงใจให้เกิดความร่วมมือและการพัฒนานตนเองอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ แนวคิดในการบริหารสถานศึกษายังสัมพันธ์กับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติตนร่วมกับสังคมและสิ่งแวดล้อม และเจตคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ ซึ่งส่งผลให้เกิดความร่วมมือระหว่างบุคคลและองค์กรในการสร้างความยั่งยืนให้กับการศึกษา การบริหารสถานศึกษาในยุคใหม่จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดแบบบูรณาการที่ผสมผสานทั้งปรัชญาทางการศึกษา หลักการบริหารจัดการ และค่านิยมทางสังคม เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงและเตรียมผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง

แนวคิดการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

พงษ์ศักดิ์ อินทร์สอนและคณะ (2566: 119) ได้กล่าวว่า แนวทางบริหารสู่ความเป็นเลิศมีองค์ประกอบด้วย 3 ด้านคือ 1) ผู้บริหารมีความคิดก้าวหน้าทางด้านวิชาการ เกิดการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ มีการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาอย่างดี ใช้วิจัยเป็นฐานในการบริหารโรงเรียน และการสร้างทีมวิชาการอย่างเข้มแข็ง 2) ครูเชี่ยวชาญในด้านของการสอน ครูเกิดทักษะและเทคนิคในการจัดการเรียนรู้ ครูมีจิตวิญญาณความเป็นครู มีวิจัยในชั้นเรียน สามารถสร้างสื่ออย่างมีประสิทธิภาพ 3) นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์และผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย นักเรียนควรมีทักษะในการหาความรู้ เกิดคุณธรรมจริยธรรม นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามเป้าหมาย และสามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม

ณัฐดารุณี ศรีเคน (2567: 738) ได้กล่าวว่า วิธีการปฏิบัติสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาสรุปได้ดังนี้ 1) การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา คือ การสร้างความตระหนักรู้ให้ครู บุคลากรปฏิบัติตามนโยบาย เป้าหมาย จุดเน้นของสถานศึกษาแบบ การพัฒนาการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้องให้เกิดความร่วมมือและการสนับสนุน 2) ด้านการจัดระบบการเรียนรู้ มีการพัฒนาหลักสูตรและระบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณลักษณะของผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) การสร้างเครือข่าย เกิดการร่วมมือจากหลากหลายภาคีเครือข่ายในสังคม เพื่อส่งเสริม สนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนรวมถึงการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียนอีกด้วย

นตวุฒิ การดีและวัชรภัทร เตชะวัฒนศิริดำรง (2564: 184) ได้กล่าวว่า แนวทางสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาขนาดเล็กนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ด้านคือ 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ทางการศึกษา 3) การจัดการเรียนรู้ และ 4) การมีส่วนร่วม

สุขสันต์ โคตะนุ และคณะ (2568: 1285) ได้กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็กนั้นประกอบด้วยหลายด้านเช่น ด้านการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ด้านการนิเทศการศึกษา ด้านการวัดประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ด้านกลยุทธ์และแนวทางการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ด้านการนำองค์กรในการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนของผู้บริหาร ด้านนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านบุคลากรเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองและความรู้ทักษะอย่างสม่ำเสมอ ด้านการวัดการวิเคราะห์การจัดการความรู้ อย่างเหมาะสม ด้านการปฏิบัติการออกแบบวางแผนกระบวนการทำงาน ด้านผลลัพธ์

ชุตินันท์ แจ่มจันทร์ และจิตติมา วรรณศรี (2568: 134) ได้กล่าวว่า ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการบริหารสู่ความเป็นเลิศมีองค์ประกอบ 7 แนวทางด้วยกันคือ 1) ด้านภาวะผู้นำและการนำองค์กรโดยผู้บริหารมีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายและแนวทางอย่างชัดเจน 2) ด้านการวางแผนกลยุทธ์มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกนำไปสู่การกำหนดทิศทางของสถานศึกษา 3) ด้านการมุ่งเน้นผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนมีการบูรณาการสาระการเรียนรู้และทักษะที่จำเป็นให้ตอบสนองความคาดหวัง 4) ด้านการวัดผลการวิเคราะห์และการจัดการความรู้ 5) ด้านการบริหารและพัฒนาบุคลากร 6) ด้านกระบวนการทำงานที่ครอบคลุมถึงภารกิจของสถานศึกษาเพื่อสร้างประสิทธิภาพในด้านการพัฒนาครู นักเรียน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง 7) ด้านผลลัพธ์สถานศึกษามีการร่วมมือการพัฒนาจุดเด่นและขับเคลื่อนการพัฒนาให้ก้าวสู่ความเป็นเลิศ

กล่าวสรุปคือ การพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศนั้น เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน รวมถึงผู้เกี่ยวข้องในชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพของ

การศึกษาในทุกมิติ องค์ประกอบหลักของแนวคิดนี้สามารถสรุปได้เป็นหลายระดับและหลายมุมมอง ในระดับของผู้บริหาร ความเป็นเลิศเริ่มต้นจากวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและการมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ผู้บริหารควรมีความคิดก้าวไกลทางวิชาการ มีระบบนิเทศภายในที่มีคุณภาพ ใช้ข้อมูลจากการวิจัยเป็นฐานในการตัดสินใจ และสามารถสร้างทีมวิชาการที่มีศักยภาพร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาสถานศึกษา

สำหรับครู แนวทางสู่ความเป็นเลิศเน้นการพัฒนาศักยภาพของครูให้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ มีจิตวิญญาณความเป็นครู สามารถพัฒนาสื่อการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้วิจัยในชั้นเรียนอย่างจริงจัง และต่อยอดเทคนิคการสอนให้สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน

นักเรียนในระบบการศึกษาที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศ ควรได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามที่สังคมต้องการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ชัดเจน มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ ควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในตนเอง

สถานศึกษายังต้องมีการเตรียมความพร้อมในทุกด้าน ทั้งด้านนโยบาย การสร้างความเข้าใจร่วมกันกับครูและบุคลากร รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ การจัดระบบการเรียนรู้ จึงต้องสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาหลักสูตรให้ตอบโจทย์ศักยภาพของผู้เรียน และออกแบบการเรียนรู้ให้หลากหลาย มีความยืดหยุ่น และเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก

นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนาโรงเรียนยังเน้นองค์ประกอบเฉพาะ 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของทุกฝ่าย พร้อมทั้งพัฒนาในระดับลึก ทั้งด้านการใช้เทคโนโลยี การนิเทศ การวัดผล การวางแผนยุทธศาสตร์ และการขับเคลื่อนภารกิจอย่างเป็นระบบ แนวทางบริหารที่ส่งเสริมให้สถานศึกษาก้าวสู่ความเป็นเลิศสามารถจำแนกออกเป็น 7 ด้านสำคัญ คือ ภาวะผู้นำและการนำองค์กร การวางแผนกลยุทธ์ การมุ่งเน้นผู้เรียนและชุมชน การวัดผลและจัดการความรู้ การพัฒนาบุคลากร กระบวนการทำงานภายในองค์กร และการบรรลุผลลัพธ์ที่สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพอย่างแท้จริง

การประยุกต์ใช้ตามแนวทางไตรสิกขา

การประยุกต์ใช้แนวทางไตรสิกขา ในรูปแบบการบริหารสถานศึกษา

การบริหารจัดการสถานศึกษาในยุคปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การวางแผนหรือการควบคุมตามหน้าที่เท่านั้น แต่ได้ขยายขอบเขตไปสู่การเป็น “ผู้นำแห่งการเรียนรู้” ที่ส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งสำหรับนักเรียน ครู และบุคลากรในองค์กร แนวคิดนี้มองว่าการพัฒนาโรงเรียนที่ดีไม่ใช่แค่การเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ แต่คือการพัฒนา “คนทั้งระบบ” ให้มีความสามารถในการปรับตัว ใช้ชีวิต และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและคุณค่า การบริหารจึงต้องครอบคลุมหลายมิติ ทั้งการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน การออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อบริบทของชุมชน การสร้างครูที่เป็นมากกว่าผู้สอน แต่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ตลอดจนการสร้างเครือข่ายร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานภายนอกให้กลายเป็นพลังร่วมขับเคลื่อนโรงเรียนไปข้างหน้า เมื่อมองผ่านมุมมองของ “หลักไตรสิกขา” ที่ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา เราจะพบว่า แนวคิดทางธรรมะนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในระบบการบริหารสถานศึกษาได้อย่างลุ่มลึก

ศีล : เปรียบเสมือนรากฐานของควมมีระเบียบวินัยในโรงเรียน เป็นแนวทางในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อให้เกิดความร่วมมือ ความซื่อสัตย์ และการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพซึ่งกันและกัน เมื่อบุคลากรและนักเรียนมีศีลที่มั่นคง โรงเรียนก็จะกลายเป็นพื้นที่ปลอดภัยและอบอุ่นสำหรับทุกคน

สมาธิ : คือการมีจิตที่มั่นคง ไม่ฟุ้งซ่าน เปรียบได้กับการบริหารที่มีเป้าหมายชัดเจน การตัดสินใจที่ไม่หวั่นไหวต่อแรงกดดันภายนอก และการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจดจ่อและใส่ใจ ไม่ว่าจะเป็นครูที่เตรียมการสอนด้วยความตั้งใจ หรือผู้บริหารที่ไม่เร่งรีบแต่เดินไปตามเป้าหมายด้วยความนิ่งและมั่นคง

ปัญญา : คือความเข้าใจในความจริง ใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ และสามารถปรับตัวกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม ในโรงเรียนปัญญาอาจแสดงออกผ่านการใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาอย่างมีทิศทาง การสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ หรือการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ใหม่ ๆ สำหรับทุกคนอย่างเท่าเทียม

เมื่อนำไตรสิกขามาหลอมรวมกับแนวทางการบริหารเชิงระบบ เช่น POSDC (การวางแผน การจัดองค์กร การใช้คน การสั่งการ และการควบคุม) ก็จะช่วยให้การบริหารมีทั้ง “โครงสร้าง” และ “จิตวิญญาณ” มีทั้ง “ความเป็นเหตุเป็นผล” และ “ความเมตตาเข้าใจมนุษย์” อยู่ร่วมกันอย่างสมดุล การบริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ไม่ใช่แค่การบริหารงานให้เดินหน้า แต่คือการนำพา “คน” ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และจิตใจ ซึ่งหากเราบริหารด้วยศีล มีสมาธิในการทำงาน และใช้ปัญญาในการตัดสินใจ การศึกษาก็จะนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง

การประยุกต์ใช้แนวทางไตรสิกขา กับการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

การพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ มิใช่เป็นเพียงแค่กระบวนการที่เน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ยั่งยืน การบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรม และการขับเคลื่อนองค์ประกอบภายในโรงเรียนให้กลมกลืนและเอื้อต่อการเติบโตของทุกคนในระบบการศึกษา กระบวนการนี้สามารถมองผ่านกรอบของ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีพลังในมิติดังนี้

ศีล : ซึ่งหมายถึงการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องและมีวินัย การบริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมวัฒนธรรมของความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ผู้บริหารที่ยึดหลักศีล จะกำหนดนโยบายและบริหารงานด้วยความโปร่งใส ใช้หลักธรรมาภิบาลในการตัดสินใจ ตลอดจนส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในชุมชนการเรียนรู้ ครูในโรงเรียนควรเป็นแบบอย่างแห่งความมีวินัยและจริยธรรม ถ่ายทอดคุณธรรมไปสู่ผู้เรียนในทุกกิจกรรมการเรียนรู้ ขณะที่นักเรียนเองก็ได้รับการปลูกฝังให้มีความเคารพในกฎ ระเบียบ และผู้อื่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

สมาธิ : ซึ่งสะท้อนถึงความตั้งมั่น ความมีจิตที่มั่นคง และความสามารถในการจดจ่อ การจัดการศึกษาในโรงเรียนจึงควรเน้นการสร้าง “สมาธิร่วม” ขององค์กร ทั้งในเชิงของการมีเป้าหมายร่วมกัน การวางแผนที่มุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ และการมีระบบนิเทศติดตามที่ต่อเนื่องและจริงจัง ผู้บริหารที่มีสมาธิจะสามารถเป็นผู้นำที่มั่นคงทางอารมณ์ รับฟังความคิดเห็นจากทุกฝ่ายโดยไม่หวั่นไหวต่อแรงกดดัน และขับเคลื่อนทีมงานด้วยความสงบและแน่วแน่ ครูผู้ที่มีสมาธิจะสามารถบริหารชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้ข้อมูลผลการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นฐานในการปรับการสอนอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาเทคนิคการสอนให้หลากหลายเพื่อรองรับศักยภาพที่แตกต่างของผู้เรียน

ปัญญา : ซึ่งหมายถึงความรู้แจ้งและการเห็นอย่างรอบด้าน โรงเรียนที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศจึงต้องเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในระดับองค์กร ตั้งแต่การใช้ข้อมูลเชิงวิจัยในการวางนโยบาย การประเมินผลเพื่อการเรียนรู้ ไปจนถึงการส่งเสริมครูให้เป็นนักวิจัยในชั้นเรียน นักเรียนเองก็ได้รับการส่งเสริมให้เป็นผู้ใฝ่รู้ มีทักษะการคิดวิเคราะห์และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีวิจารณญาณ การจัดหลักสูตรควรเปิดกว้างให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย โดยมีบริบทของชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ องค์กรที่มีปัญหายังต้องรู้จักการประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาไปในทิศทางที่ตอบโจทย์คุณภาพของการศึกษาในศตวรรษที่ 21

กล่าวโดยสรุป การประยุกต์ใช้ ไตรสิกขา ในการพัฒนาสถานศึกษา เป็นการนำหลักธรรมมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการอย่างเป็นองค์รวม โดยสร้างรากฐานจากศีล สร้างระบบที่มั่นคงจากสมาธิ และสร้างทิศทางที่มีปัญญานำพา หากโรงเรียนสามารถนำแนวทางนี้มาประยุกต์ใช้อย่างสม่ำเสมอ ก็จะสามารถก้าวสู่ความเป็นเลิศอย่างแท้จริง ทั้งในด้านคุณธรรม คุณภาพ และความยั่งยืนทางการศึกษา

สรุป

ในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การบริหารสถานศึกษาไม่ได้หมายถึงการจัดการเชิงเทคนิคเท่านั้น หากแต่หมายรวมถึงบทบาทของผู้นำที่สามารถขับเคลื่อน “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมการเรียนรู้” อย่างยั่งยืน โรงเรียนในวันนี้ต้องเป็นมากกว่าสถานที่สอนหนังสือ แต่ต้องกลายเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” ที่ส่งเสริมให้ทุกคนเติบโต ทั้งในด้านความรู้ คุณธรรม และจิตใจ หนึ่งในแนวคิดที่สามารถตอบโจทย์การบริหารสถานศึกษาในบริบทดังกล่าวได้อย่างลึกซึ้ง คือ แนวทางไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา โดยสามารถนำมาประยุกต์เข้ากับกระบวนการบริหารจัดการทั้งระบบ ทั้งเชิงนโยบาย การจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาบุคลากร

ศีล ในบริบทของสถานศึกษาหมายถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ตั้งอยู่บนหลักของวินัย ความซื่อสัตย์ และความเคารพซึ่งกันและกัน ผู้บริหารที่ยึดหลักศีลจะดำเนินงานด้วยความโปร่งใส สร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายไปจนถึงพฤติกรรมของครูและนักเรียน ส่งผลให้โรงเรียนเป็นพื้นที่แห่งความไว้วางใจและปลอดภัย

สมาธิ คือหัวใจของการบริหารที่มีเป้าหมายชัดเจนและมั่นคง ผู้บริหารที่มีสมาธิจะสามารถยืนหยัดอยู่ในท่ามกลางความท้าทาย ใช้ข้อมูลและเหตุผลในการขับเคลื่อนโรงเรียนอย่างมีแบบแผน ขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้เสียงจากทุกภาคส่วนได้มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ครูที่มีสมาธิจะเป็นผู้นำชั้นเรียนที่มีคุณภาพ มุ่งเน้นการเรียนรู้ที่มีเป้าหมาย และเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนอย่างแท้จริง

ปัญญา สะท้อนถึงความสามารถในการมองเห็นและเข้าใจบริบทอย่างรอบด้าน โรงเรียนที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาจะใช้ข้อมูลเป็นฐานในการวางแผน พัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อชุมชน และสนับสนุนให้ครูและนักเรียนเป็นผู้ใฝ่รู้ มีทักษะการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ปัญญาจึงเป็นทั้งเครื่องมือและเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

เมื่อแนวทางไตรสิกขาถูกหลอมรวมเข้ากับหลักการบริหารจัดการเชิงระบบ เช่น POSDC (การวางแผน การจัดองค์กร การใช้คน การสั่งการ และการควบคุม) โรงเรียนจะสามารถพัฒนาได้ทั้งในมิติของ “โครงสร้าง” และ “จิตวิญญาณ” นำไปสู่การสร้าง “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ที่สมดุลระหว่างผลสัมฤทธิ์และคุณธรรม

กล่าวโดยสรุป แนวทางการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามหลักไตรสิกขา มิได้เป็นเพียงการนำหลักธรรมมาประดับองค์กร หากแต่เป็นการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ สม่ำเสมอ และมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนา

คนทั้งระบบให้เติบโตอย่างมีคุณภาพทั้งทางความรู้ ความดี และความเข้าใจโลกอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองคือรากฐานของการศึกษาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- เกียรตินิยม คำจิณาและคณะ. (2566). การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดของ POSDC สำหรับกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดลำพูน. Journal of MCU Haripunchai Review. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMHR/article/view/A-001/182234> {25 กรกฎาคม 2568}
- ชุตินันท์ แจ่มจันทร์ และจิตติมา วรณศรี. (2568). ความต้องการจำเป็นและแนวทางการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิษณุโลก. วารสารการบริหารการศึกษาและนวัตกรรมการศึกษา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/EAI/article/view/1739/1889>. {28 กรกฎาคม 2568}
- ณัฏฐาธารุณี ศรีเคน. (2567). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนตามแนวคิดสิ่งแวดล้อมศึกษา. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/IARJ/article/view/279472/185929>. {26 กรกฎาคม 2568}
- นตฤติ การดีและวัชรภัทร เตชะวัฒน์ศิริดำรง. (2564). แนวทางการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษาขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. วารสารการบริหารนิเทศบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsa-journal/article/view/245927/169662>. {28 กรกฎาคม 2568}
- เบญจนุช ชนะทองและคณะ. (2567). การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครศรีธรรมราชตามแนวคิดโรงเรียนมาตรฐานสากล. Journal of Roi Kaensarn Academi. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKS/article/view/274177/182593>. {25 กรกฎาคม 2568}
- พงษ์ศักดิ์ อินทร์สอนและคณะ. (2566). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นโรงเรียนคุณภาพตามแนวคิดแบบ SMART School Model ของโรงเรียนเทศบาลท่าตูม. วารสารพุทธจิตวิทยา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jbp/article/view/271095/182544>. {25 กรกฎาคม 2568}
- ภูมิภควัฒ์ ภูมิพงศ์ชครและคณะ. (2568). การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/article/view/1865/1435>. {25 กรกฎาคม 2568}

สุขสันต์ โคตะนู และคณะ. (2568). แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศในโรงเรียนขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2. วารสาร มจร อุบลราชธานี. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/285819/10-1-103>.
{28 กรกฎาคม 2568}